

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВИЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКРАЇНИ
«БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Кафедра суспільних наук та українознавства

СИЛАБУС

навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

Роки навчання: **II**

Спеціальності: **223 Медсестринство**

Галузь знань: **22 Охорона здоров'я**

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти «**Доктор філософії**»

«Розглянуто»

Кафедра суспільних наук та українознавства

Завідувача кафедри

 проф. Мойсей А. А.

Протокол № 14 від «11» березня 2020 року

Силабус дисципліни «Історія та філософія науки» для здобувачів
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти «доктор філософії».

За спеціальності 223 Медсестринство.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти «Доктор філософії»

Навчальна дисципліна «Історія та філософія науки»

Розробники програми: проф. Мойсей А. А., ст. викл. Потапова Л. Б.,
викл. Скрицька Н. В.

Силабус розглянуто на засіданні кафедри суспільних наук та
українознавства:

Протокол № 14 від «11» березня 2020 року

Завідувач кафедри суспільних наук
та українознавства, проф.

А. А. Мойсей

Схвалено на засіданні предметно-методичної комісії з суспільних та
гуманітарних дисциплін Буковинського державного медичного університету:

Протокол № 6 від «21» квітня 2020 року

Голова ПМК суспільних та гуманітарних
дисциплін, доцент

Н. І. Зорій

Затверджено на засіданні Вченої ради Вищого державного навчального
закладу України «Буковинський державний медичний університет»

Протокол № від « » 2020 року.

1. Загальні відомості

Назва дисципліни	Історія та філософія науки
Розробники навчальної програми	проф. Мойсей А. А., ст. викл. Потапова Л. Б., викл. Скрицька Н. В.
Контактний телефон	0 372 520871
E-mail:	society@bsmu.edu.ua

2. Контактна інформація

Кафедра суспільних наук та українознавства

Україна, 58001, м. Чернівці вул. Героїв Майдану, 3

Тел/факс: (0372) 52-08-71

E-mail: society@bsmu.edu.ua

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень, форма навчання	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 3 (1 кредит ECTS – 30 год.)	Галузь знань 22 Охорона здоров'я	Обов'язкова
Модулів – 1	Спеціальність 223 Медсестринство	Курс підготовки (курс) 2
Змістових модулів – 2		Семестр 3
Загальна кількість годин – 90 год.		Лекції
Кількість аудиторних годин – 40 год.	Ступінь вищої освіти третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти	Навчальна практика –
		Практичні заняття – 40 год.
Кількість годин самостійної роботи студента – 50 год.	Форма навчання: денна	Самостійна робота – 50 год.
		Індивідуальні завдання
		Вид контролю: залік

3. Політика навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія та філософія науки» є вибіркоким предметом для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня доктор філософії зі спеціальностей 223 Медсестринство.

Студент зобов'язаний в повному обсязі оволодіти знаннями, вміннями, практичними навичками та компетентностями з дисципліни «Історія та філософія науки».

Політика щодо дотримання принципів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти:

- самостійне виконання навчальних завдань поточного та підсумкового контролів без використання зовнішніх джерел інформації (наприклад, окрім

випадків дозволених викладачем, підготовки практичних завдань під час заняття);

- списування під час контролю знань заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів);
- самостійне виконання індивідуальних завдань та коректне оформлення посилань на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей.

Політика щодо дотримання принципів та норм етики та деонтології здобувачами вищої освіти:

- дії у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики та деонтології;
- дотримання правил внутрішнього розпорядку університету, бути толерантними, доброзичливими та виваженими у спілкуванні зі здобувачами вищої освіти та викладачами, пацієнтами, медичним персоналом закладів охорони здоров'я;
- усвідомлення значущості прикладів людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності та медичної етики.

Політика щодо відвідування занять здобувачами вищої освіти:

- присутність на всіх заняттях: навчальній практиці, заліку є обов'язковим з метою поточного та підсумкового оцінювання знань (окрім випадків за поважною причиною).

Політика дедлайну та відпрацювання здобувачами вищої освіти:

- відпрацювання пропущених занять відбувається згідно з графіком відпрацювання та консультацій (окрім випадків з поважної причини);
- відпрацювання пропущених занять з поважної причини відбувається у будь-який час зручний для викладача у т. ч. згідно з графіком відпрацювання та консультацій;
- роботи, які здає студент з порушенням терміну без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від максимальної, наприклад тематична індивідуальна робота);
- перескладання заліку з метою підвищення оцінки не допускається, окрім ситуацій передбачених Положенням про диплом державного зразка з відзнакою, чи невиконання програми дисципліни або неявки на підсумковий контроль з поважної причини.

4. Порядок відпрацювання пропущених занять

Згідно Положення про порядок відпрацювання студентами пропущених занять та незадовільних оцінок» при кредитно-трансферній системі організації освітнього процесу в Буковинському державному медичному університеті:

- У випадку, коли студент не встигає відпрацювати пропущені з поважної причини заняття до початку заліка, він відпрацьовує їх і допускається до заліку за спеціальним дозволом завідуючого відділення.
- При виникненні академічної заборгованості з будь-яких причин, 60% і більше від загальної кількості аудиторних годин з дисципліни або за семестр (студент отримав 70-119 балів), студент отримує незадовільну оцінку з можливістю повторного перескладання дисципліни.

- При виникненні академічної заборгованості з будь-яких причин, яка перевищує 65% від загальної кількості аудиторних годин з дисципліни або за семестр (студент отримав 1-69 балів), студент отримує незадовільну оцінку з обов'язковим повторним вивченням дисципліни.

5. Анотація до дисципліни

Вивчення історії та філософії науки відіграє важливу роль у гуманітарній освіті сучасного медичного працівника, оскільки саме ця наука виконує світоглядну, пізнавальну та методологічну функції забезпечуючи інтеграцію гуманітарних, фундаментальних та професійних дисциплін.

Дана програма є частиною освітньої програми підготовки докторів філософії в рамках професійної спеціалізації.

6. Розподіл навчальних годин

Вид заняття / підсумкового контролю	Кількість годин
Лекції	0
Практичні заняття	40
Навчальна практика	0
Самостійна робота	50
Підсумковий модульний контроль	залік
Всього годин/кредит ECTS	90

7. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Історія та філософія науки» передбачає здобуття та поглиблення комплексу знань, вмінь, навичок та інших компетентностей, для продукування нових ідей, розв'язання комплексних завдань з цієї дисципліни, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності та проведення власного наукового дослідження, що розв'язує актуальні наукові завдання, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

8. Основними завданнями навчальної дисципліни є: надання докторам філософії чіткі поняття про аналіз наукового знання, досягнення закономірностей розвитку науки, розуміння науки як системи знань, вивчення і класифікація методів аналізу наукового знання, аналіз суттєвих ознак наукового знання, проблема істинності отриманих результатів, формування навичок рефлексії над науковою діяльністю та відповідальності за її наслідки, знайомство з науковою етикою.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані **компетентності**:

– *інтегральна*:

здатність до продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем медсестринства, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, реалізація власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

– *загальні:*

ЗК 1. Здатність до аналізу і синтезу.

ЗК 2. Навички управління інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел, в т.ч. електронних).

ЗК 3. Дослідницькі навички й уміння.

ЗК 5. Етичні зобов'язання та дотримання принципів академічної доброчесності.

ЗК 6. Здатність працювати самостійно та у взаємодії з іншими (командна робота).

– *спеціальні (фахові, предметні):*

ФК 6. Здатність до самооцінки та критичного ставлення до себе щодо потреби у додаткових знаннях за напрямом наукових досліджень.

ФК 8. Здатність до оприлюднення результатів наукових досліджень у різних формах українською та англійською мовами.

ФК 9. Спроможність до якісної підготовки матеріалів власного наукового дослідження, їх публікацій та презентацій українською та англійською мовами.

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей».

У результаті оволодіння освітньою програмою доктор філософії повинен:

ПРН 4. Представляти результати власних наукових досліджень на наукових, науково-практичних форумах українською та англійською мовами.

ПРН 5. Демонструвати якісну підготовку матеріалів власного наукового дослідження, забезпечувати їх публікацію та презентацію українською та англійською мовами.

ПРН 6. Дотримуватися етичних принципів у роботі з пацієнтами та здобувачами освіти.

ПРН 7. Дотримуватися принципів академічної доброчесності, відповідати за достовірність результатів власних наукових досліджень.

Результатів навчання для дисципліни:

Мати досконалі знання з історії та філософії науки. Уміти застосовувати знання з предмету, у професійних та життєвих комунікативних ситуаціях.

Міжпредметні зв'язки (пререквізити):

Історія України та української культури	<ul style="list-style-type: none">• Історичні етапи розвитку історії та філософії науки.• Історико-філософський аспект ідеї розвитку.
Економічна теорія	<ul style="list-style-type: none">• Ідеї реформації та їх вплив на розвиток капіталістичних відносин.• Порівняльний аналіз політичного вчення Т. Гоббса та Дж. Локка
Медицина	<ul style="list-style-type: none">• Аксіологічна складова у медичному пізнанні.
Етичні проблеми	<ul style="list-style-type: none">• Цінність у діяльності лікаря.

медицини	• Проблеми співвідношення істини та заблудження у медичній практиці.
Релігієзнавство	• Зв'язок стародавніх філософсько-релігійних вчень Сходу з Медициною.
Біологія	• Діалектика необхідності і випадковості у біології.

8. Короткий зміст програми навчальної дисципліни

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни включає 2 змістових модуля:

Змістовий модуль 1. Епістемологічний образ науки. Генезис науки й основні історичні етапи її розвитку.

Вивчення змістовного модуля спрямоване на визначення наукового знання та його особливостей, засвоєння основних концепції, розуміння теоретичних та практичних проблем науки, розв'язання яких базується на знаннях історії розвитку наукового знання. Оволодіння базовою термінологією.

Змістовий модуль 2. Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності їх розвитку.

Включає курс лекцій та семінарів з ознайомлення із загально та конкретно науковими методами дослідження, аналізу динаміки науки та сучасних моделей її розвитку. Особлива увага приділяється специфіці медичного наукового знання, основним тенденціям та проблемам сучасної медицини.

9. Календарно-тематичне планування

9.1. Теми практичних занять

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1	Пізнання як предмет філософського аналізу	2
2	Різноманіття форм знання	2
3	Наукове знання та його особливості	2
4	Філософські образи науки і її методів	2
5	Суспільство і науково-технічний поступ	2
6	Соціальні аспекти історії науки	2
7	Епістемологічний образ науки. Генезис науки й основні історичні етапи її розвитку	2
8	Філософія науки XVII – XVIII ст.: Класична модель науки	2
9	Філософія науки XIX ст.: некласична модель науки	2
10	Філософія науки у XX ст.: постнекласична модель науки	2
11	Основні проблеми філософії науки.	2
12	Структура наукового пізнання	2
13	Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку	2
14	Методи наукового пізнання	2
15	Логіко-методологічні проблеми сучасної науки	2
16	Логіко-гносеологічні проблеми сучасної науки	2
17	Онтологічні проблеми сучасної науки	2
18	Аксіологічні проблеми сучасної науки	2
19	Філософія медицини	2

20	ЗАЛІК	2
	Разом	40

9.3. Теми самостійної роботи студентів

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1	Пізнання як предмет філософського аналізу	4
2	Різноманіття форм знання	2
3	Наукове знання та його особливості	2
4	Філософські образи науки і її методів	2
5	Суспільство і науково-технічний поступ	2
6	Соціальні аспекти історії науки	4
7	Епістемологічний образ науки. Генезис науки й основні історичні етапи її розвитку	2
8	Філософія науки XVII – XVIII ст.: Класична модель науки	2
9	Філософія науки XIX ст.: некласична модель науки	2
10	Філософія науки у XX ст.: постнекласична модель науки	2
11	Основні проблеми філософії науки.	2
12	Структура наукового пізнання	2
13	Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку	2
14	Методи наукового пізнання	2
15	Логіко-методологічні проблеми сучасної науки	2
16	Логіко-гносеологічні проблеми сучасної науки	2
17	Онтологічні проблеми сучасної науки	2
18	Аксіологічні проблеми сучасної науки	2
19	Філософія медицини	2
20	РЕФЕРАТ	8
	Разом	50

10. Методи контролю

Під час оцінювання роботи студента протягом семестру враховується:

- відвідування занять;
- вивчення базової та додаткової літератури;
- своєчасна здача завдань самостійного опрацювання, індивідуальної роботи, змістових та підсумкового модулів.

Методи оцінювання:

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

Методи письмового контролю: письмовий тестовий контроль, підсумковий тестовий контроль, виконання вправ, завдань тощо.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз, виступ з доповіддю, виконання презентації за темою, самостійного опрацювання, виконання індивідуального дослідного завдання, відпрацювання та демонстрація практичних навичок.

Підсумковий контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу у формі заліку.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на навчальній практиці, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

11. Оцінювання дисципліни «Історія та філософія науки» є вибіркоким навчальним предметом і оцінюється заліком.

Критерії оцінювання (розподіл балів, які отримують студенти)

Перерахунок *поточної успішності* студентів при вивченні окремої теми модуля 1 з традиційної шкали в бали ECTS.

Номер модуля кількість навчальних годин/кількість кредитів ECTS	Кількість змістових модулів, їх номери	Кількість практичних занять	Конвертація у бали традиційних оцінок					Мінімальна кількість балів*
			Традиційні оцінки				Бали за виконання індивідуального завдання	
			"5"	"4"	"3"	"2"		
Модуль 1 90/1	2 (№ 1-2)	20	9	7,5	7	0	20	120

Оцінка за 200-бальною шкалою	Оцінка за чотирибальною шкалою
Від 180 до 200 балів	«5»
Від 150 до 179 балів	«4»
Від 149 до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	«3»
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	«2»

Студенти, які навчаються на одному факультеті, курсі, за однією спеціальністю, на основі кількості балів, набраних з дисципліни, ранжуються за шкалою ECTS таким чином:

Оцінка ECTS	Статистичний показник
«A»	Найкращі 10 % студентів
«B»	Наступні 25 % студентів
«C»	Наступні 30 % студентів
«D»	Наступні 25 % студентів
«E»	Останні 10 % студентів

Ранжування з присвоєнням оцінок «A», «B», «C», «D», «E» проводиться **деканатами** для студентів відповідного курсу та факультету, які навчаються за однією спеціальністю і **успішно** завершили вивчення дисципліни.

Студенти, які одержали оцінки «FX» та «F» («2») не вносяться до списку студентів, що ранжуються, навіть після перескладання модуля. **Такі студенти після перескладання автоматично отримують бал «E».**

Оцінки з дисципліни «FX», «F» («2») виставляються студентам, яким не зараховано хоча б один модуль з дисципліни після завершення її вивчення.

Оцінка «FX» виставляється студентам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але яким не зарахований підсумковий модульний контроль. Ця категорія студентів має право на перескладання підсумкового модульного контролю за затвердженим графіком (але не пізніше початку наступного семестру). Повторне складання підсумкового модульного контролю дозволяється не більше двох разів.

Оцінка «F» виставляється студентам, які відвідали усі аудиторні заняття з модуля, але не набрали мінімальної кількості балів за поточну навчальну діяльність і не допущені до підсумкового модульного контролю. Ця категорія студентів має право на повторне вивчення модуля.

За дозволом ректора студент може підвищити оцінку з дисципліни шляхом перескладання підсумкового модульного контролю (не більше трьох разів за весь період навчання).

Оцінка ECTS у традиційну чотирибальну шкалу НЕ конвертується, оскільки шкала ECTS та чотирибальна шкала є незалежними.

12. Навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. . Навчально-методичні посібники.
3. . Комплекс індивідуальних тестових завдань для визначення залишкових знань з дисципліни.
4. . Методичні розробки практичних занять
5. . Методичні вказівки до практичних занять
6. . Методичні вказівки для самостійної позааудиторної роботи
7. . Збірник тестових завдань; ситуаційні завдання у складі методичних розробок для студентів

13. Перелік питань до заліку

1. Пізнання як предмет філософського аналізу.
2. Пізнання як важливіша функція свідомості, в результаті якої виникають суспільні знання.
3. Суспільно-історичний характер процесу пізнання.
4. Проблема суб'єкта та об'єкта пізнання.
5. Людина як суб'єкт пізнання.
6. Концепції істини в історії філософії в особливості філософського пізнання.
7. Різноманіття форм знання.
8. Функції філософії.
9. Гносеологія як галузь філософського знання.
10. Сутність і структура пізнавального процесу.
11. Основоположні теорії істини в історії філософії.
12. Види пізнання.
13. Головні рівні і методи наукового дослідження.
14. Закономірності науково-пізнавальної діяльності.

15. Структура, динаміка, рівні та форми наукового знання.
16. Значення та перспективи науки в сучасному світі.
17. Основні філософсько-методологічні підходи до визначення науки.
18. Дослідження історичної динаміки науки з урахуванням впливу на неї соціокультурних чинників.
19. Сутність проблеми демаркації й основні критерії науковості.
20. Філософія та наука, спільні та відмінні риси.
21. Сутність логіко-епістемологічного підходу до вивчення науки.
22. Головні підходи до вивчення науки.
23. Переднаука як феномен традиційних культур.
24. Формування науки нового часу: передумови та характерні риси.
25. Наука в сучасному суспільстві.
26. Характеристика наукового знання.
27. Основні засади наукового дослідження.
28. Структура наукового знання.
29. Класифікація наук їх специфіка й дисциплінарна взаємодія.
30. Зміст і значення міждисциплінарних наукових досліджень.
31. Динаміка наукового прогресу.
32. Наука як соціальний інститут, виникнення та розвиток.
33. Наука і держава, основні проблеми відносин.
34. Морально-етичні аспекти розвитку сучасної науки.
35. Особливості філософії XVII-XVIII ст.
36. Емпіризм і раціоналізм у філософії Нового часу.
37. Механістична наукова картина світу.
38. Природоцентристське трактування людини
39. Філософія просвітництва.
40. Особливості просвітництва в Україні.
41. Німецька класична філософія.
42. Критична філософія І. Канта.
43. Філософія «Я» І. Г. Фіхте.
44. Естетичний пантеїзм Ф. Шеллінга.
45. Розвиток діалектичного методу у філософії Г. Гегеля.
46. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
47. Філософія марксизму.
48. Боротьба світоглядів у вітчизняній філософії XIX – XX ст.
49. Основні особливості сучасної філософії.
50. Основні риси розвитку філософії XX ст.
51. Основні напрями філософії XX ст.
52. Онтологічні проблеми в філософії.
53. Особливості і форми існування об'єктивної сфери буття.
54. Гносеологічні проблеми у філософії.
55. Проблема людини і філософії.
56. Філософський аналіз сенсу життя.
57. Соціальна філософія.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Наукові пошуки досократиків.
2. Давньогрецькі математика, астрономія і медицина.
3. Аристотелівські здобутки в сфері наукової методології.
4. Ієрархічність як принцип середньовічної науки.
5. Зародження експериментального природознавства в пізньому середньовіччі.
6. Наукові відкриття доби Відродження і їх значення для утвердження соціокультурної самобутності науки.
7. Основні принципи Галілеєвого природознавства.
8. Інституалізація науки в Новий час: утворення академій, початок наукового листування, видання перших академічних журналів.
9. Особливості некласичного природознавства.
10. Становлення постнекласичної науки.
11. Значення фактів у науковому дослідженні (за Л.Флеком).
12. Причини неможливості однозначного виведення теорії з фактів.
13. Емпіричні і теоретичні закони.
14. Особливості ідеальних об'єктів теорії.
15. Відмінності математичної і природничої теорій.
16. Методологічні засади наукового дослідження. Методи емпіричного і теоретичного пізнання.
17. Альтернативні підходи в поясненні розвитку наукового знання.
18. Узгодженість методологічних і соціокультурних впливів на наукову динаміку.
19. Можливості порівняння значення термінів у різних теоріях.
20. Відмінності соціокультурних обставин розвитку науки в докласичний і сучасний періоди її розвитку.
21. Взаємозалежність наукових винаходів, інновацій, технологічних модернізацій.
22. Державна підтримка фундаментальних досліджень.
23. Комерційні сторони розвитку науки.
24. Значення права інтелектуальної власності.
25. Свобода наукового пошуку.
26. Відповідальність науки за долю людства.
27. Можливості гуманізації науки.
28. Гуманізація і гуманітаризація освіти.
29. Роль філософії в утвердженні людиномірності науки
30. Специфіка постнекласичної науки

14. Перелік практичних навичок

1. Оволодіння навичками системного мислення.
2. Оволодіння навичками наукового аналізу та синтезу.
3. Оволодіння навичками планування, організації і проведення дослідницької роботи, формулювати проблему дослідження.
4. Оволодіння навичками критичного мислення.

5. Критично використовувати світоглядні теорії та засвоєні теоретичні знання при розв'язанні соціально професійних завдань, і правильно визначати цілі власної професійної діяльності.
6. Вміння упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність та обирати методологічну основу дослідження.

15. Перелік інформаційних джерел:

Перелік літератури:

Базова:

1. Будко В.В. Философия науки: учебное пособие / В. В. Будко. – Харьков: Консул, 2005. – 268 с.
2. Горохов В. Г. Основы философии техники и технических наук / В. Г. Горохов. – М.: Гардарики, 2007. – 336 с.
3. Б.Н. Дзегутанов, В.И. Стрельченко, В.В. Балахонский, Т.Н. Хон. История и философия науки: учебное пособие для аспирантов – СПб.: "Питер", 2006. – 368 с.
4. Гришунин С. И. Философия науки. Основные концепции и проблемы: учебное пособие / С.И. Гришунин. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 224 с.
5. Добронравова І. С. Філософія і методологія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л. І. Сидоренко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр, «Київський університет», 2008. – 223 с.
6. Історія філософії: Підручник для вищої школи. – Х.: Прапор, 2003. – 768 с., С. 744-756.
7. История и философия науки / Под ред. А. С. Мамзина. – СПб. : Питер, 2008. – 304 с.
8. История и философия науки (Философия науки) / Под ред. Ю. Крянева, Л. Моториной. – М.: Альфа-М; Инфра-М, 2011. – 416 с.
9. История информатики и философия информационной реальности: учеб. пос. для ВУЗов / Под ред. Р. М. Юсупова, В. П. Котенко. – М.: Академический проект, 2007. – 429 с.
10. Кохановский В. П. Основы философии науки : учебное пособие для аспирантов / В. П. Кохановский, Т. Г. Лешкевич, Т. П. Матяш., Т. Б. Фатхи. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 603 с.
11. Кохановский В. П. Философия и методология науки / В.П. Кохановский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 576 с.
12. Кремень В.Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К.: Книга, 2005. – 528 с., С. 258–280, 310–327.
13. Катренко А.В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації: навчальний посібник / А. В. Катренко. – Львів: Науковий світ – 2000. – 424 с.
14. Ладанюк А. П. Основы системного анализа: навчальний посібник / А.П. Ладанюк . – Вінниця: Нова книга, 2004 – 176 с.
15. Лебедев С. А. Философия науки: учеб. пос. для ВУЗов / С.А. Лебедев. – М.: Академический проект, 2006. – 736 с.
16. Липкин А. И. Философия науки / А.И. Липкин. – М.: Эксмо, 2007. – 608 с.

17. Микешина Л. А. Философия науки / Л. А. Микешина. – М.: Прогресс-Традиция: МПСИ: ФЛИНТА, 2005. – 464 с.
18. Мочалов И.И., Оноприенко В.И. В.И. Вернадский: Наука. Философия. Человек. Кн. I. Наука в исторических и социальных контекстах. / И.И. Мочалов, В.И. Оноприенко. – М.: ИИЕТ им. С.И. Вавилова РАН, 2008. – 408 с.
19. Степин В. С. Философия науки. Общие проблемы / В. С. Степин. – М.: Гардарики, 2005. – 384 с.
20. Степин В. С., Горохов В. Г., Розов М. А. Философия науки и техники / В. С. Степин, В. Г. Горохов, М. А. Розов. – М.: Гардарики, 1996. – 214 с.
21. Цехмистро И. З. Холистическая философия науки / И. З. Цехмистро – Сумы: ВТД „Університетська книга”, 2002. – 364 с.
22. Штанько В.И. Философия и методология науки: учебное пособие для аспирантов естественнонаучных и технических специальностей / В. И. Штанько – Харьков: ХНУРЕ, 2002. – 292 с.

Допоміжна:

1. Агацци, Э. Ответственность – подлинное основание для управления свободной наукой / Э. Агацци // Вопросы философии. – 1992. – № 1. – С. 30–40.
2. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1988. – 520 с.
3. Гадамер Х-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики / Х-Г. Гадамер. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.
4. Гуссерль, Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Введение в феноменологическую философию / Э. Гуссерль // Вопросы философии. – 1992 – № 7. – С. 136-175.
5. Декарт Р. Рассуждение о методе. / Р. Декарт // Избр. произв. в 2 т. – М.: Мысль, 1989. – 654 с. – Т.1. – С. 250–296.
6. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант. – М.: Мысль, 1994. – 591 с.
7. Князева, Е. Н., Курдюмов, С. П. Синергетика как новое мировидение / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Вопросы философии. – 1992. – № 6. – С. 3–12.
8. Князева, Е. Н. Сложные системы и нелинейная динамика в природе и обществе / Е. Н. Князева // Вопросы философии. – 1998 – № 4. – С. 138–144.
9. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Прогресс, 1977. – 300 с.
10. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М.: АСТ Москва, 2006. – 880 с.
11. Моисеев, Н. Н. Логика динамических систем и развитие природы и общества / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. – 1999. – № 4. – С. 3–11.
12. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
13. Пирс, Ч. Как сделать наши идеи ясными / Ч. Пирс // Вопросы философии. – 1996. – № 12 – С. 120–133.

- 14.Планк, М. Позитивизм и реальный внешний мир/ М. Планк // Вопросы философии. – 1998. – № 3. – С.120–133.
- 15.Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М.: Прогресс, 1983. – 302 с.
- 16.Рассел Б. Человеческое познание. Его сфера и границы/ Б. Рассел – М.: Институт общегуманитарных исследований, 2001. – 560 с.
- 17.Рорти, Р. Прагматизм и философия / Р. Рорти // Философская и социологическая мысль. –1995. – № 9-10. – С.88–112.
- 18.Тулмин С. Человеческое понимание / С. Тулмин. – М.: Прогресс, 1984. – 328 с.
- 19.Фейерабенд П. Избранные труды по философии и методологии науки / П. Фейерабенд. – М.: Прогресс, 1986. – 542 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.philosophy.ru> (велика бібліотека філософських тестів російською мовою).
2. <http://www.philosophia.org.ua>
3. <http://www.philosophy.nsc.ru> (філософська бібліотека Новосибірського гуманітарного університету).
4. <http://www.philsci.univ.kiev.ua> (бібліотека факультету філософії Київського національного університету ім.Тараса Шевченка).
5. <http://elenakosilova.narod.ru/1.htm1> (посилання на філософські сайти та бібліотеки).
6. <http://www.nietzsche.ru/> (сайт, присвячений Ф.Ніцше, російською мовою).
7. <http://www.utm.edu/research/ier/>(філософська інтернет-енциклопедія англійською мовою).
8. <http://rw.web.ur.ru/phmain.html>(словник термінів з філософії російською мовою).
9. <http://www.uct.kiev.ua/sofi/> (Центр практичної філософії).
- 10.<http://www.ecsocman.edu.ru/> (електронні варіанти багатьох гуманітарних журналів російською мовою).